

MONI-ILMEINEN MONIKIELISYYS

Hannele Dufva, Jyväskylän yliopisto, Kielten laitos
Sari Pietikäinen, Jyväskylän yliopisto, Kielten laitos

Artikkelimme käsittelee kaksi- ja monikielisyttä ja sen tutkimuksen uusia suuntauksia ja tutkimusmenetelmiä. Esittelemme näkemystä, jonka mukaan kielen vaihtelevuutta ja niin myös monikielisyttä voi pitää yhteisöjen kielenkäytön ja myös itse kielen luontaisena piirteenä. Tarkastelemme monikielisyttä resurssina ja tuomme esiin miten sen eri aspekteja voidaan tuoda tutkimuksessa esiin mm. keräämällä visuaalista aineistoa, esimerkiksi valokuvia tai tutkittavien tekemiä piirroksia.

Avainsanat: Monikielisyys, heteroglossia, resurssi.

JOHDANTO

Tässä artikkelissa¹ pohdimme kaksi- ja monikielisyttä ja kerromme niiden uusista tutkimussuuntauksista. Jatkossa käytämme kuitenkin pääosin nimitystä monikielisyys. Tämä sisältää kaksikielisuuden, mutta vastaa paremmin näkemystämme siitä, että sekä yksilöiden että yhteisöjen kielenkäytössä on läsnä aina lukuisia kieliä ja kielimuotoja.

Kartoitamme lyhyesti kaksi- ja monikielisyttä käsittelevää teoretisointia, mutta annamme myös käytännön esimerkkejä käynnissä olevasta tutkimuksesta ja kokeilemistamme uusista tutkimusmenetelmistä. Vanhemman psyko- ja sosiolingvistisen kaksikielisyttä käsittelevän kirjallisuuden rinnalle on nyt noussemassa uusia näkökulmia ja analyysitapoja. Miten monikielisuuden näkee globalisaation sosiolingvistiikka (Blommaert, 2003; Heller,

2006)? Millä tavoin sitä voidaan analysoida diskursiivisin ja sosiolingvistisin keinoin (Kelly-Holmes, 2006; Pietikäinen & Dufva, 2006)? Miten käsityksiä ja ajatuksia monikielisydestä saadaan esiin paitsi verbaalisesti – esimerkiksi haastattelun avulla – myös visuaalisesti – esimerkiksi käyttämällä valokuvia tai piirroksia tutkimusaineiston keruussa (Pietikäinen ym., 2008; Dufva ym., 2007; Kalaja ym., 2008).

Monikielisyys – hyvästä vai pahasta?

Monikielisyydellä on ollut niin julkisessa keskustelussa kuin ihmisten arkikäsitteissäkin kahdet kasvot. Yhtäältä kaksi- ja monikielisydestä on puhuttu negatiiviseen sävyyn. Varsinkin aiemmin oli tapana epäillä, että kaksi- tai monikielisyys olisi uhka lapsen kielitaidoille. Uskottiin, että kahta kieltä käyttäviä lapsista kasvaisi ”puolikielisiä”. Nytemmin puhutaan pikemminkin kaksi- ja monikielisyden eduista niin lasten kuin vanhempienkin ihmisten kohdalla. Jo pitkään on saatu tuloksia, joiden mukaan kaksikieliset lapset selviytyvät paremmin valikoivaa tarkkaavaisuutta vaativissa tehtävissä ja että useamman kielen käyttö näyttäisi lisäävän kielel-

Kirjoittajien yhteystiedot:

Hannele Dufva

Sähköpostiosoite: dufva@campus.jyu.fi

Sari Pietikäinen

Sähköpostiosoite: sari.pietikainen@jyu.fi

Jyväskylän yliopisto, University of Jyväskylä
Kielten laitos, Department of Languages

listä tietoisuutta – herkkyyttä havaita kielen ilmiöitä ja analysoida kieltä (Bialystok, 2001). Mielenkiintoisia ovat myös tulokset, joiden mukaan kaksikielisyys vaikuttaa suotuisasti kautta eliniän: dementian ensi oireet ilmaantuivat keskimäärin neljä vuotta myöhemmin kaksikielisille kanadalaisille kuin vain yhtä kieltä käyttäneille (Bialystok, Craik & Freedman, 2007).

Monikielisyys on aiemmin nähty myös yhteiskunnallisena haasteena – jopa rasitteena tai ongelmana. Se on koettu yhtenäisyyttä murtavaksi ja hajauttavaksi tekijäksi tai jopa kansalliseksi uhaksi: tästä ajattelusta ovat syntyneet mm. monet kieliriidat ja -sodat. Nykykeskustelussa nousee esiin yhä useammin monikielisuuden anti yhteiskunnalle: se nähdäänkin nyt yhteisöllisenä voimavarana. Esimerkiksi eurooppalainen kielikoulutuspolitiikka korostaa niin yksilöllisen kuin yhteisöllisenkin monikielisuuden merkitystä. Näin ollen globalisoituvassa maailmassa monikielisyys onkin sosiaalista pääomaa, jolle on kasvavaa kysyntää esimerkiksi työmarkkinoilla.

Tutkimus: lähtökohtana yksivai monikielisyys?

Monikielisyys on pinnalla oleva tutkimuksen aihe. Sitä mukaa kun tutkimustietoa kielistä ja kielten käytöstä on saatu, on alettu kyseenalaistaa entisiä uskomuksia yksi- ja monikielisuuden yleisyydestä. Ennen juuri yksikielisyyttä pidettiin ”luonnollisena” olotilana – ja monikielisyyttä poikkeamana. Tällainen näkemys nivoutuu tiiviisti kansallisvaltion ideologiaan, jolle on tyypillistä käsitys yhdestä kansasta ja sen yhdestä yhtenäisestä kielestä (ks. esim. Dufva, 2002). Jos kielten käyttöä tarkastelee globaalissa mittakaavassa, näyttää kuitenkin siltä, että jo matematiikka puhuu useampikielisuuden puolesta. Kun maailmassa puhutaan lähes 7000 kieltä, valtioiden lukumäärä on vain parisen sataa. Vaikka yksit-

täisten ihmisten – ja pienien kieliyhteisöiden – monikielisyyttä onkin vaikeaa arvioida tarkkoina lukuina, useimmat tutkijat ovat päätyneet pitämään useamman kuin yhden kielen käyttöä kieliyhteisöille tyypillisenä (ks. esim. Tucker, 1999).

Nykyisen, kunkin omaan arkeen liittyvän monikielisuuden huomaa omaa nyky-ympäristöönsä havainnoimalla. Media tuo päivittäin vieraat kielet suomalaisiin koteihin, kouluissa ja oppilaitoksissa opiskellaan kieliä, työpaikoilla käytetään useita kieliä viestittäessä muualle, yritysten omana kielenä käytetään muita kieliä kuin suomea - ja ihmiset liikkuvat entistä enemmän niin oman koulutuksensa ja työnsä puitteissa kuin myös vapaa-ajallaan matkaillessaan. Naapurit, luokatoverit ja työ-kaverit eivät olekaan itsestään selvästi äidinkieltään suomenkielisiä: palvelutilanteissa - vaikkapa ravintolassa, bussissa tai lääkärin vastaanotolla – kuulee monenlaista suomenkieltä.

Silti Suomi mainitaan vieläkin usein vain ”kaksikieliseksi” maaksi. Tällöin viitataan suomen ja ruotsin kieliin. Totta onkin, että nämä kielet ovat Suomen kaksi kansalliskieltä ja maan virallisia kieliä. Niiden lisäksi Suomessa kuitenkin on jo vanhastaan käytetty saamen kieliä, suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä, romanikieltä, tataaria, venäjää ja vähemmässä määrin myös muita kieliä. Näistä saamen kielten, suomalaisen viittomakielen ja romanin asemaa on pyritty turvaamaan myös lainsäädännöllisesti. Viime aikoina puhuttujen kielten lukumäärää ovat lisänneet uudemmat maahanmuuttajakielet. Kun tarkastellaan kielten puhujamääriä vuoden 2007 lopussa, suomen ja ruotsin jälkeen suurin kieli on tätä nykyä venäjä: sillä on Suomessa yli 40 000 puhujaa, enemmän kuin koskaan aiemmin itsenäisyyden aikana. Seuraavaksi tulevat viro, englanti, somali, arabia ja kurdi.¹ Varsin

¹ Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak/2007/vaerak_2007_2008-03-28_kuv_004_fi.html

näkyvässä ja kuuluvassa asemassa Suomessa on englannin kieli. Sitä käyttävät muutkin kuin sitä äidinkielenään puhuvat monissa eri funktioissa; sen asemaan vaikuttaa erityisesti media ja populaarikulttuuri, mutta myös kansainvälistyvä työelämä (ks. esim. Leppänen, Nikula & Kääntä, 2007).

Maailma eri kielineen on tänä päivänä läsnä monin tavoin suomalaisessa arjessa, joko virtuaalisesti tai ihmisten liikkuvuuden myötä. Suomalainen kieliyhteisö onkin näin ollen monikielisempi kuin alkuun tulee ajatelleeksi. Lisäksi se on muuttuva: globaalit virtaukset tuovat mukanaan aina uusia kielellisiä ja kulttuurisia käytänteitä ja kielitilanne elää. Tämä taloudellisten, poliittisten ja kulttuuristen virtausten myötä muuttuva yhteiskunnallinen tilanne kaipaa myös lisää suomalaista kontekstia kartoitettavaa tutkimusta. Monikielisyttä on Suomessa käsitelty erityisesti suomen ja ruotsin kielten kannalta, mutta viime aikoina on tutkimusta ilmestynyt myös saamen kielistä (Pasanen, 2004; Pietikäinen, 2008a) sekä uudemmista maahanmuuttajakielistä, kuten venäjän kielestä (Pietikäinen & Laihiala-Kankainen, 2004; Pietikäinen, 2006). Myös suomi toisena kielenä -alueella tehty tutkimus tarkastelee monikielisyttä, usein suomen kielen eri piirteiden oppimisen kannalta (katsaus tutkimukseen, ks. Martin, 2007). Viimeaikaisesta tutkimuksesta esimerkkinä voi mainita Sunin (2008) väitöskirjan, jossa tarkastellaan syntyperäisen ja ei-syntyperäisen puhujan vuorovaikutuksessa tapahtuvia toistoja kielen oppimisen resurssina. Lisää tutkimustietoa tarvitaan yhä niin koulutuksen kuin työelämänkin suunnitteluun, samoin kuin monikielisten perheiden ja lasten tukemiseen. Vaikka ensi sijainen näkökulmamme tässä artikkelissa on teoreettinen ja metodinen, pyrimme suhteuttamaan ajatuksiamme suomalaiseen monikielisyteen ja suomalaisen yhteiskunnan tarpeisiin.

KAKSI- JA MONIKIELISYYDEN TUTKIMUKSESTA

Vaikka kahden tai useamman kielen rinnakkaisuutta on tutkittu paljonkin esimerkiksi kääntämistä, vieraiden kielten oppimista tai kielenopetusta käsittelevässä kirjallisuudessa, varsinaisen kaksikielisyystutkimuksen pioneereiksi mainitaan usein Einar Haugen (1953), jonka tutkimus käsitteli norjan kielen käyttöä USA:ssa ja Uriel Weinreich (1953), joka tutki kielikontakteja. Pitkän uran on tehnyt Tove Skutnabb-Kangas, joka 1970-luvulta alkaen on julkaissut suuren määrän kaksikielisyteen liittyvää tutkimusta ja joka on ottanut voimakkaasti kantaa erilaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, esimerkiksi monikielisyuden säilyttämiseen ja vähemmistöjen kielellisiin oikeuksiin.² Nykytutkimuksen nimistä voidaan mainita Jan Blommaert, joka on kartoittanut erityisesti monikielisyuden globaalia kontekstia sekä Monica Heller, joka tarkastelee monikielisyttä muuttuvina sosiaalisina, taloudellisina ja poliittisina käytänteinä.

Yksilöllisiä ja yhteisöllisiä näkökulmia

Monikielisyttä on tutkittu ensinnäkin *yksilön* näkökulmasta. Tällöin tarkastelun kohteena ovat olleet esimerkiksi kaksikielisten lasten kielten oppiminen ja käyttö, kahden kielen käyttöön kuuluvat psyko- tai neurolingvistiset prosessit ja erilaiset toisen ja vieraan kielen oppimisen kysymykset. Näkökulmassa on ollut vahvasti mukana kielten oppiminen ja niiden osaaminen. Kuitenkin määritelmät siitä, mitä yksilön kaksi- tai monikielisyys merkitsee, ovat vaihdelleet suuresti. Ennen kaksikielisytenä pidettiin vain kahden kielen täydellistä hallintaa. Tämä ajatus on monestakin syystä ongelmallinen – hallitseeko kukaan yhden kielen käyttäjäkään äidinkie-

² Julkaisut löytää helpoiten Tove Skutnabb-Kankaan kotisivuilta (<http://www.akira.ruc.dk/~tovesk/>)

lensä eri osa-alueet, rekisterit, tyyllilajit tai edes sanaston täydellisesti? Uudentyyppinen tekstilaji – esimerkiksi kirje, puhe, tutkielma, tietokoneohjelma tai veroilmoituksen liite – asettaa ensi kertaa kohdattuna äidinkielenkin taidon koetteelle ja samoin tehnee ensikertaa vastaantuleva vuorovaikutustilanne, kuten vaikkapa työpaikkahaastattelu tai poliisi-kuulustelu. Toiset tutkijat puhuvat myös reseptiivisestä monikielisydestä: tällöin kieltä hallitaan tarpeeksi, jotta voidaan ymmärtää sitä, mutta itse puhuttaessa käytetään omaa äidinkieltä (esim. Seidlhofer, 2001). Täydellinen kielitaito kahdessa kielessä ei siis tunnu hyvältä kriteeriltä kaksikielisyydelle. Sen sijaan voisi puhua funktionaalisesta tai tilanteisesta kielitaidosta – siitä, että ”tulee toimeen” useammalla kuin yhdellä kielellä.

Aiemmin kaksikieliseksi luettiin useimmiten vain ”pitkän linjan kaksikieliset”, ihmiset, jotka olivat kasvaneet kahta kieltä käyttävissä perheissä, olivat oppineet kahta tai useampaa kieltä rinnakkain ja käyttivät kieliä äidinkielenomaisesti. Nykytutkimuksessa näkee jopa sanottavan, että jokainen on monikielinen (Edwards, 1994:55). Ajatus on perusteltavissa. Esimerkiksi lähes jokainen suomalainen opiskelee koulussa vähintään yhtä, useimmiten kahta tai useampaa kieltä äidinkielensä lisäksi. Tavallaan myös yhden kielen erilaisten varianttien hallitseminen on monikielisyttä. Suomessa tämä merkitsee esimerkiksi sitä, että useimmat suomalaiset hallitsevat ensiksikin oman puhutun alueellisen tai sosiaalisen murteensa ja toiseksi kirjoitetun yleiskielen konventiot. Monikielisyysnä pidetään siis nykyään myös yksilöiden kykyä vaihdella murteita, variantteja ja kieliä tilanteisesti, vaikka he eivät niitä täydellisesti tai syntyperäisen tapaan osaisikaan.

Yhteiskunnan näkökulmasta kaksikielisyys on pohdittu monipuolisesti. Mukana eri puolilla maailmaa tehdyssä tutkimuksessa ovat olleet mm. kielipolitiikka,

kielikoulutus, kieli-ideologiat, kieliasenteet, kielelliset oikeudet, vähemmistökielet ja kielivähemmistöjen asema, kielten arvostusten, funktioiden ja hierarkioiden näkökulma (ks. esim. Blommaert, 1999; 2005; Duchene & Heller, 2007; Kroskrity, 1999). Suomessa (2008) on tutkinut monikielisuuden ja transnationaalisuuden vaikutusta saamenkielisen median toimintaan ja tavoitteisiin. Tässä kontekstissa monikielisyys on monitahoinen resurssi: toisaalta se mahdollistaa uusien yleisöjen – ei-saamenkielentaitoisten – puhuttelun, mutta samalla sen on pelätty kaventavan saamen kielten käyttöä. Arjessa monikielisten resurssien rinnakkainen, limittäinen ja yhtäaikainen käyttäminen on kuitenkin tavallista.

Yksilöt yhteisöä muodostamassa: Uusia tuulia ja tutkimuksen menetelmiä

Yleisemmän humanististen ja yhteiskuntatieteiden ”kielellisen käänteen” (ks. esim. Kuortti, Mäntynen ja Pietikäinen, 2008) myötä myös monikielisuuden tutkimus on laajentanut tutkimuksellisia ja metodisia lähtökohtiaan. Aiempien eksperimentaalisten ja kvantitatiivisten lähestymistapojen, testien, mittareiden, kyselyiden ja neurolingvististen menetelmien rinnalle ja osin myös ohi ovat nousseet sosiolingvistiset, etnografiset, keskusteluanalyttiset ja diskursiiviset tavat tehdä monikielisuuden tutkimusta. Omaa näkökulmaamme voisi luonnehtia yksilön ja yhteisön perspektiivejä yhdistäväksi.

Uudempi tutkimus voi siis kartoittaa monikielisyttä esimerkiksi *identiteetin ja diskurssien* näkökulmasta (ks. esim. Laihiala-Kankainen ym., 2002). Esimerkiksi kielellisen identiteetin rakentuminen on tiiviisti sidoksissa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen kontekstiinsa ja yhteisöllisiin puhetapoihin. Omassa tutkimuksessamme olemme tarkastelleet monikielistä ja –kulttuurista identiteettiä hybridisenä ja tilanteisena ilmiönä

(Pietikäinen & Dufva, 2006). Tutkiessamme suomen ja saamen – mutta myös muiden kielten - avulla rakentuvaa identiteettiä, havaitsimme, että monikielisyys ei näyttäytynyt yksilöotteisena ilmiönä. Se rakentui puheessa monella eri tapaa, jotka perustuivat yhtäältä yhteiskunnalliseen kontekstiin ja yhteisöllisiin diskursseihin ja toisaalta ihmisen omaan elämänsäkaareen ja sen aikana saatuihin kokemuksiin. Monikielisyys olikin kerroksellinen, muuttuva ja tilanteinen ilmiö – jatkumo tai liikerata, jolla eri kielet, niiden puhujat ja näiden väliset suhteet asemoituvat aina uudella tapaa.

Toinen tapa tarkastella yksilön ja yhteisön toisiinsa kietoutuvaa monikielisyttä on *kielimaيسان* analysoiminen. Millaisia semiootisia resursseja ympäristö ihmiselle tarjoaa ja miten monikielisyys on siellä läsnä? Esimerkiksi Internetin sivustot, tekstiviestit, netti-keskustelut, Skypen kautta käydyt keskustelut, Facebookin ystäväpiirit ja monet muut virtuaaliset foorumit tarjoavat käyttäjilleen monikielisiä ja usein myös multimodaalisia näyttämöitä, jotka samalla koko ajan uusintavat ja muovaavat kielenkäyttöä. Monikielisyttä voikin tarkastella erilaisten semiootisten resurssien kautta: millaisia kielellisiä käytänteitä on olemassa ja mitä kieliä niissä on tarjolla? Millaisia resursseja tarjoaa media ja mainosmaailma, millaisia kunkin omat sosiaaliset verkostot? Millainen on vieraan kielen oppikirja resurssina – entä oppitunnilla käynnissä oleva luokkahuonevuorovaikutus?

Tärkeää on tutkia myös miten ihmiset – itse kukin – tarttuvat näihin resursseihin, hyödyntävät niitä ja muodostavat omia repertuaarejaan? Miten resursseja hallitaan ja miten joillain niistä kyetään taituroimaan? Millaiset resurssit jäävät hyödyntämättä? Kasvavatko esimerkiksi maahanmuuttajalapsen syrjäytyneiksi – vai luovatko he omista resursseistaan uusia kielimuotoja (esimerkiksi 'rinkebysvenskaa', Hyltenstam & Lindberg

(2004) ja uudenlaista kirjallisuutta, kuten Ruotsissa on tapahtunut? Elämä monikielisiä resursseja tarjoavassa maailmassa tekee myös yksilöistä monikielisiä. On perusteltua uskoa, että viimeistään nyt on syntymässä tietynlainen jokamiehen monikielisyys, tilanne, jossa jokainen meistä suomalaisista on - tiettyyn rajaan - monikielinen.

Seuraavassa luvussa valotamme tutkimuksestamme poimittujen esimerkkien avulla edelleen käsitystämme monikielisyyden yksilöllis-yhteisöllisestä luonteesta ja esittelemme samalla kielenkäyttäjien omaa ääntä esiintuovia tutkimusmenetelmiä, mm. piirrosten ja valokuvien käyttöä. Tällaiset menetelmät toimivat kokemuksemme mukaan hyvin myös opetuksen tai terapian välineinä.

MONIKIELISYYS: HETEROGLOSSIA JA RESURSSIT

Omassa näkökulmassamme on kaksi keskeistä käsitettä. Ensinnäkin pyrimme analysoimaan monikielisyttä *resurssin* käsitteen avulla. Tämä merkitsee sitä, että monikielisyys nähdään tiettyyn tilanteeseen liittyvänä - eli se on *tilanteista*. Tämä näkemys merkitsee myös sitä, että monikielisyyteen liittyy aina sekä tiettyjä *ehtoja* että tiettyjä *seuraamuksia*. Toinen keskeisistä käsitteistämme on *heteroglossia*. Tämä käsite liittyy dialogiseen kielifilosofiaan ja sen ei-essentialistiseen kielikäsitteeseen.

Kielen ja kielten tutkimus on useasti perustunut essentialistisiin kielikäsitteisiin – ajatuksiin yhdestä ja yhtenäisestä kielestä. Essentialismi korostaa kunkin kielen ykseyttä ja erillisyyttä. Tällöin mikä tahansa kielellinen vaihtelu ja kielen muutokset nähdään pintakuuhuna ja uskotaan, että kielen todellinen rakenne – sen olemus tai ydin - on löydettävissä sen pinnan alla. Tämä de Saussuren esittämä ajatus on ollut eräs 1900-luvun kielitieteen perusteeseistä - ja samalla se on tarjonnut pohjan myös 'yksikielisyysvinoimalle'

(monolingual bias) (ks. esim. Block, 2007). Yksikielisyden pitäminen peruslähtökoh- tana ja normina on ollut tyyppillistä – ehkä hieman ristiriitaisen tuntuistekin – myös sellaisille tutkimuksen asetelmille, joissa on tarkasteltu eri kielten rinnakkain esiintymistä (esim. toisten kielten oppimista, useiden kielten käyttöä tai eri kielten asemaa yhteis- kunnassa).

Tässä artikkelissa esiin tuomamme ei-essentialistinen kielikäsitelmä puolestaan koros- taa moninaisuutta itse kielen luonteeseen ja kielelliseen vuorovaikutukseen kuuluvana piirteenä. Ajatus perustuu osin dialogisen kielifilosofian käsitykseen kielen heteroglossiasta (Bahtin, 1981; 1986), osin taas nykyiseen sosiolingvivistisesti suuntautuneeseen monikielisyttä käsittelevään kirjallisuuteen (Blommaert, 2003; Heller, 2006; Jaffe, 2006; Pietikäinen ym., 2008).

Bahtin (1986) piti kieltä luonteeltaan monimuotoisena, vaihtelevana ja jatkuvasti liikkeessä oleva ilmiönä. Heteroglossia merkitsee useiden eri kielenkäytön tapojen ja muotojen tilanteesta toiseen vaihtelevaa joukkoa. Yksikään kieli ei siis ole 'yksi' (suomi, ruotsi, ranska), vaan 'monta' (suomea, ruotsia, ranskaa). Näin väljästi ymmärretty-nä monikielisyys siis on kielen itsensä piirre. Kieli vaihtelee tilanteittain, mutta myös käyttäjiensä ja modaliteettiensa mukaan.

Essentialismin tapa nähdä kielet sisäisesti yhtenäisinä ja toisiin kieliin nähden autonominisina ja rajattuina entiteetteinä on voimakkaasti yhteydessä kansallisvaltioiden luomaan kansallisen kielen ideologioihin. Kuitenkin ne rajat, joiden on nähty erottavan eri kieliä toisistaan, ovatkin usein myös poliittisia, uskonnollisia tai taloudellisia (ks. myös Blommaert, 2006). Konkreettinen kielenkäyttö ei kuitenkaan tunnusta tiukkoja rajoja. Yhtenä esimerkkinä kielten rajojen häilyvyydestä voisi olla meän kieli – Ruotsissa nytemmin

viralliseksi vähemmistökieleksi määritelty kielimuoto, jota Suomen puolella on tavattu pitää paikallisena murteena.

Kansallisvaltioille ja kansalliskielille tyy- pillistä oli, että vaihtelua ja murteellisuuksia pyrittiin minimoimaan. Samalla valtion sisäiseen monen kielen käyttöön suhtauduttiin epäluuloisesti ja standardikielen ulkopuolelle jääviä variantteja ja vähemmistökieliä sysittiin kansallisvaltion laitamille, marginalisoitiin tai vainottiin. Myös Heller (2003; 2006) korostaa monikielisyttä sosiaalisena, poliittisena ja taloudellisena ilmiönä. Vähemmistöt ja vähemmistökielet onkin nähty usein vain sorron, uhanalaisuuden ja marginalisoinnin kohteina. Muuttuvissa yhteiskunnallisissa tilanteissa voi kuitenkin käydä myös niin, että kielten ja niiden puhujien väliset suhteet muuttuvat. Aiemmin marginalisoidut tai stigmatisoidut kielet – Suomessa vaikkapa saamen kielet tai suomalainen viittomakieli – voivat tiettyssä tilanteessa muuttua kilpailuvaltiksi. Viime aikoina ne ovat olleet esimerkiksi musiikki- markkinoilla käypäistä ja tärkeää pääomaa: melkoista huomiota ovat saaneet esimerkiksi inarinsaamenkielinen rap-artisti Amoc (ks. esim. Pietikäinen, 2008a) ja suomalaisella viittomakielellä rapia esittävä Signmark. He käyttävät sanoituksissaan omaa vähemmistö-kieltään ja samalla lisäävät kielten näkyvyyttä, mahdollisesti myös arvostusta.

Oma näkemyksemme mukaan yksilöiden kielellinen toimintaympäristö on aina jossain määrin heteroglossinen eli siis monikielinen. Toimintaympäristö – oli se sitten konkreettinen paikka, kulttuurinen yhteisö tai virtuaalinen tila - tarjoaa toimijoille joukon erilaisia resursseja ja/tai tarjoumia (ks. van Lier, 2000), joihin joko tartutaan tai jotka jäävät havaitsematta. Yhteisön kielenkäyttö ja sen monikielisyys on yksilölle resurssi, jonka varassa hänen on mahdollista toimia tai olla toimimatta. Eri ympäristöissä ja eri tilanteissa toimien kulla-

kin on mahdollista kerätä itselleen kielellisiä repertuaareja – tapoja tunnistaa ja ymmärtää kieliä ja toimia niiden avulla.

Monikieliseen toimintaympäristöön liittyvät myös kulttuuriset, sosiaaliset ja poliittiset virtaukset. Tavaroiden, hyödykkeiden ja ihmisten liikkuminen mahdollistaa myös kielten viennin ja tuonnin. Esimerkiksi maahanmuutto ja matkailu ovat tuoneet venäjää Suomeen ja kasvattaneet venäjänkielen taidon tarvetta täällä. Suomalaisten pitkäaikainen ja lukumäärältään huomattava siirtolaisuus Ruotsiin on taas juurruttanut suomen kielen osaksi maan kielellistä ympäristöä - nykyisin suomi on yksi Ruotsin virallisista vähemmistökielistä. Suomen kansalliskieli on muuttunut lahden yli matkatessaan yhdeksi monikielisen Ruotsin vähemmistökieleksi, jonka arvostus resurssina on samalla varhaisimmista siirtolaisvuosista hiljalleen kasvanut (kielten saamista eri arvoista eri ympäristössä, ks. myös Blommaert, 2003). Kun kielet matkaavat paikasta, tilanteesta ja kontekstista toiseen, niiden ympärille kertyy erilaisia merkityksiä - tai jopa painolastia. Suomen puhuminen Senaatintorilla voi kertoa esimerkiksi kansalaisuudesta, kielellisestä taustasta tai vaikkapa kotouttamistoimintaan osallistumisesta, Sergelin torilla se voi viitata sukujuuriin, turismiin tai siirtolaisuuteen. Monikielisessä ympäristössä kielten väliset suhteet ja arvostukset järjestelevät myös niiden puhujien välisiä suhteita.

Näkemyksemme mukaan yksilö ja yhteisö eivät siis oikeastaan ole kaksi eri sfääriä. Pikemminkin näemme yksilön olevan yhteisö(je)n jäsen erilaisissa systeemisissä suhteissa ja yhteisön puolestaan rakentuvan ihmisten toimintojen kautta. Tätä jatkuvasti liikkeellä olevaa, dialogista suhdetta kuvaamme seuraavaksi kahden esimerkitapauksen kautta, joista ensimmäinen keskittyy kielimaiseen ja toinen monikielisyteen kasvami-

seen. Näillä esimerkillä havainnollistamme edellä kuvattua teoreettista lähtökohtaa sekä kerromme uudentyyppisistä, visuaalisuuteen keskittyvistä, tavoista kerätä ja tulkita tutkimusaineistoa.

KAHDET KUVAT MONIKIELISYYDESTÄ

Monikielinen maailma: Kielimaiseman monet kielet

Monikielisyys on usein hyvin konkreettinen ja havaittava ilmiö, esimerkiksi siinä miten se näkyy maisemassa: tienviitoissa, katujen nimissä, ravintoloiden ruokalistoissa ja kauppojen näyteikkunoissa. Tähän monikielisyyden ilmentymään on tartuttu tutkimuksessa kielimaiseman (*linguistic landscape*) käsitteen avulla. Tavoitteena on tarkastella miten kielten ja muiden semioottisten resurssien julkinen - kaikille näkyvä - käyttö nivoutuu laajempiin, makrotason kulttuurisiin, taloudellisiin ja poliittisiin prosesseihin ja virtauksiin samalla kun se materiaalistuu lokaalisti, esimerkiksi kylttien, ilmoitusten ja graffitien mikrotasolla. Näin kielimaiseman tarkastelu mahdollistaa esimerkiksi kielipolitiikan, kielideologian ja kieliasenteiden tutkimuksen (Hult, 2007; Shohamy, 2006). Tässä keskitymme pohjoiseen monikielisyteen Saamenmaassa.

Osa maisemallisesta kielenkäytöstä on virallisesti säädeltyä. Näin on laita esimerkiksi kaksikielisissä kunnissa tai saamelaiden kotiseutualueella sellaisissa virallisissa kielenkäyttöyhteyksissä kuin tienviitoissa, virastojen nimissä tai virallisissa ilmoituksissa. Seuraava kuva on Ivalosta, jossa kylän kirjaston kyltti on alueen kaikilla virallisilla kielillä: suomeksi, pohjoissaameksi, inarinsaameksi ja koltta-

Kuva 1. Kuva Ivalon kirjastosta 26.4.2007, Sari Pietikäinen

Kielimaisematutkimuksen näkökulmasta kyltti kertoo näiden kielten virallisesta asemasta: ne ovat lain tarkoittamassa mielessä tämän paikan virallisia kieliä, joten niitä kuuluu käyttää virallisissa kylteissä. Tässä paikassa lain kirjain on täytetty. Julkinen näkyvyys myös piirtää näkyviin eri kielten läsnäolon: tämä kirjasto on monikielisessä paikassa, jossa asuu monikielisiä ihmisiä. Samalla kyltti viittaa myös kielten keskinäiseen järjestykseen – tässä ne laitettu puhutuimmasta pienimpään. Ei liene sattumaa, että Saamelaiskäräjien kyltissä Inarissa järjestys on toinen: pohjoissaame, inarinsaame, koltansaame ja suomi. Vakiintuneiden kielellisten konventioiden muuttaminen ja leipominen omaksi ovatkin yksi tapa ottaa diskursiivista valtaa itselleen (ks. Pietikäinen & Leppänen, 2007). Tällaiset nelikieliset kyltit ovat kuitenkin harvinaisia saamelaisten kotiseutualueella. Lain ”pakottavuudesta” ja alueen monikielisyydestä huolimatta käytännön kielipolitiikka eroaa

virallisesta. Tyypillisesti viralliset kyltit ovat joko vain suomeksi tai suomeksi ja pohjoissaameksi. Kielimaiseman tarkastelussa onkin tärkeää tarkastella sitä mitä ja miten resursseja on käytetty, mutta myös sitä mitä resursseja on jätetty käyttämättä.

Kielimaisema voi kertoa myös paikan kulttuurisesta ja historiallisesta kerrostuneisuudesta sekä meneillään olevista muutosprosesseista. Saariselkä on Ylä-Lapin kasvava turistikeskus, joka houkuttelee vuosittain suuret joukot suomalaisia ja kansainvälisiä turisteja. Keskus on myös taloudellisesti merkittävä tulojen ja työpaikkojen tarjoaja paikalliselle yhteisölle. Vaikka paikka on saamelaisten kotiseutualueella, ei Saariselällä kuitenkaan juuri näe saamen kieliä. Kyltit on kirjoitettu mm. englanniksi, norjaksi, saksaksi, ranskaksi, venäjäksi, espanjaksi, kiinaksi, koreaksi ja japaniksi. Esimerkkinä kielten kirjosta on seuraava kuva Kuukkelin, Saariselän ainoan tavaratalon, mainoksesta.

Kuva 2. Kuukkelin mainos. Kuva Sari Pietikäinen

Turististen kielten käyttö Saariselän maisemassa kertoo paikan monikielisestä asiakaskunnasta ja käyttötarkoituksesta. Samalla kielet, niiden limittyminen ja näkyminen rakentavat diskursiivisesti Saariselästä monikielistä tilaa, jossa kukin kävijä voi kokea itseään puhuteltavan. Kielten kirjosta ne kielet, joita vierailija ymmärtää, auttavat oman paikan löytämisessä uudessa tilanteessa ja ”ne toiset” kielet puolestaan ruokkivat turistista kokemusta uudesta, jännittävästä ja erilaisesta paikasta.

Edelliset esimerkit kertovat myös valokuvan käyttökelpoisuudesta monikielisyyden tutkimuksessa. Soveltaen mm. lingvistisen antropologian, diskurssitutkimuksen ja etnografian tutkimuksellista otetta kielentutkija voi käyttää valokuvaa ikään kuin ylimääräisenä ”silmänä/katseena” omassa työssään. Valoku-

va on aineistona voimallinen, sillä siihen kirjautuu paljon: monikielisyyden dokumentaatio tietyssä paikassa ja ajassa, kulttuurinen ja visuaalinen perinne, valokuvan näkökulma ja raja- ja kuvaajan rooli. Kuvia tutkitaan ja tulkitaan nykyisin hyvin erilaisista lähtökohdista (ks. esim. Kress & van Leeuwen, 1996). Kielellisen maiseman tutkimuksessa keskeistä on usein kulttuuristen ja kielellisten merkitysten ja niiden muodostumisen analyysi – se, miten kuvat uusintavat, kommentoivat, muuttavat ja varioivat paikan ja tilanteen kielellisiä resursseja.

Monikielisyyteen kasvaminen

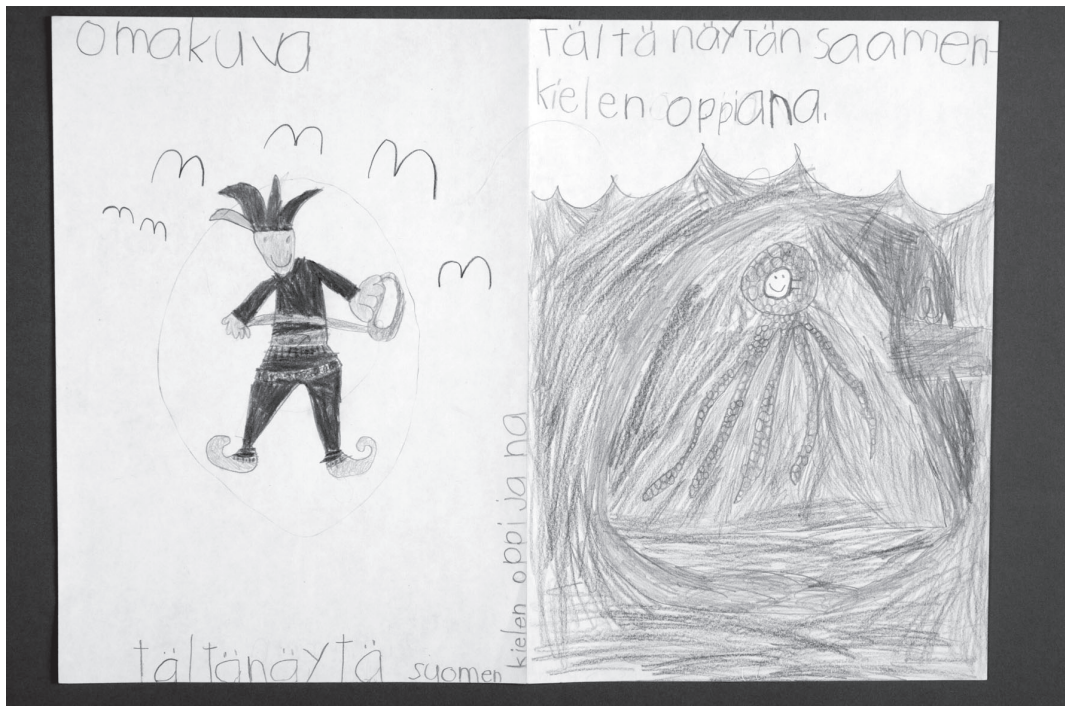
Toimintaympäristön monikielisyyttä voi läheteä tarkastelemaan myös jatkumon toisesta päästä, yksilön omien kokemusten kautta.

Tällöin keskeistä on ensinnäkin tarkastella yksilön ympärillä olevia kieliä, mutta myös niitä tapoja ja syitä, miksi hän tarttuu tiettyyn kieleen tai suosii yhtä, välttelee toista ja ohittaa kolmannen. Yksilön monikielisiä resursseja ja niiden hyödyntämistä voi tarkastella kyselyiden, haastattelujen ja havainnoinnin avulla. Mainion keinon tarjoaa myös erilaisten visuaalisten interventioiden käyttö: henkilöä voi pyytää piirtämään oman kieliverkostonsa (Pietikäinen, 2008b), kuvailemaan arkipäivän kielten käyttöään kellotaulukuvion avulla (Satchwell, 2005; Sirkkeinen, 2008), ottamaan valokuvia paikoista ja tilanteista, joihin kieli mieltyy (Pietikäinen, 2008b; Nikula & Pitkänen-Huhta, 2008) tai piirtämään omakuvan itsestään vieraan kielen oppijana (Dufva, Alanen, Kalaja & Surakka, 2007; Kalaja, Alanen & Dufva, 2008; Salo, 2008). Seuraava esimerkit havainnollistavat visuaalisten kei-

nojen käyttämistä monikielisyyden tutkimuksessa, mutta yhtä lailla ne – esimerkiksi juuri piirros- ja valokuvaustehtävät – voivat toimia esimerkiksi opetuksen tai terapian välineinä. Kokemustemme mukaan ne tarjoavat monenlaisia mahdollisuuksia niin reflektioon kuin voimaantumiseenkin.

Ensimmäisessä tapauksessa Pietikäinen (2008b) tutki saamelaisten lasten³ kokemuksia kielistään ja niiden oppimisesta mm. piirrosten avulla. Kuvassa 3 olevan piirustuksen on tehnyt 8-vuotias Ante, jota pyydettiin piirtämään itsensä saamenkielen ja suomenkielen oppijana. Piirustuksesta, sen elementeistä ja Anten kokemuksista eri kielistä juteltiin vielä erikseen. Tällaisena Ante piirsi itsensä:

³ Tämä tapaustutkimus on osaa laajempaa, Sari Pietikäisen johtamaa tutkimusprojektia, jossa tutkitaan monikielistä Saamenmaata (ks. www.northernmultilingualism.fi)

Kuva 3. Anten piirustus

Kuvat osoittavat, että Ante on piirtänyt hyvin erilaiset maailmat ja kuvan itsestään kahdella kielellä. Suomen kielen oppijana Ante on piirtänyt itsensä saamenasussa, ulkona lintujen ympäröimänä. Haastattelussa Ante kertoi lintujen olevan korppeja, joita hän yrittää suopunkia käyttäen pyydystää. Kuvassaan Ante hyödyntää visuaalisia kerrontatapoja, jotka tyypillisesti liitetään saamelaisuuteen. Tällaisia ovat saamenasu ja luonto. Ehkäpä Anten omakuvaa voi tulkita monikielisuuden kehyksistä käsin kokemuksena suomenkielisenä saamelaisena – etnisen ja kielellisen identiteetin välinen suhde ei ole järkkymätön, vaan voi olla heterogeeninen, vaihtuva ja tilanteinen. Tehtävässä, jossa pyydettiin piirtämään kuva itsestään saamen oppijana, Ante on piirtänyt kuvan, jossa on pieni olio vedessä, tumman renkaan ympäröimänä. Kysyttäessä Ante kertoi olion olevan pieni plankton, jota tarkastellaan suurennuslasin läpi. Vastauksena siihen, miten tämä liittyi hänen saamenkielen oppimiseensa, hän kertoi olevansa koulun nuorin oppilas ja muiden saamenkielen oppilaiden olevan paljon isompia. Taustalla vaikutti olevan myös saamen kielen kokeminen kompleksisena, osittain ongelmallisena, resurssina. (ks. tark. Pietikäinen ym., 2008).

Piirroskuvia on käytetty monikielisuuden tarkasteluun myös vieraan kielen oppimisen kontekstissa. Tutkimushankkeessa, jossa tarkastellaan englannin kielen yliopisto-opiskelijoiden ammatillisen tieto- taidon kehittymistä, on pyydetty opiskelijoita piirtämään omakuva itsestään englannin kielen oppijana (ks. esim. Dufva ym., 2007; Kalaja ym., 2008). Piirrosten lisäksi on kerätty myös niihin liittyviä sanallisia selityksiä sekä pitempiä oppijaelämäkertoja. Yllä kuvailemamme menetelmät – valokuvat, piirrokset ja niiden yhteydessä tapahtuva pohdiskelu - toimivat hyvin myös tiedostumisen ja itsereflektion välikappaleina kielen opiskelun yhteydessä.

LOPUKSI

Olemme tässä artikkelissa esitelleet lyhyesti uusia monikielisyuden tutkimussuuntauksia ja selostaneet omaa näkemystämme monikielisyudesta yksilöllis-yhteisöllisenä ilmiönä. Käsittääksemme monikielisyys on yhteiskunnallis-poliittisissa olosuhteissa syntyvä ja niiden mukaan määräytyvä, mutta myös yksilöllisesti koettu asia. Molemmat ulottuvuudet ovat – toisiinsa kietoutuneina – aina läsnä. Korostimme yllä myös heteroglossiaa, vaihtelua ja muutosta ihmiskielen itsensä luontaisena piirteenä. Käsitteemme mukaan monikielisyttä ei voi lähtökohtaisesti pitää ongelmana, mutta se ei ole myöskään itsestään selvä voimavara. Yhteiskunnalliset ja poliittiset tekijät voivat kääntää monikielisuuden monenlaisiksi ongelmiksi: kielitaidon puutteeksi, syrjäytymiseksi ja syrjinnäksi. Siksi keskustelua monikielisyudesta tulee pitää yllä niin tutkijoiden parissa kuin erilaisissa käytännön konteksteissakin. Näitä konteksteja ovat esimerkiksi vieraiden kielten opetus, suomalaisten vähemmistökielten asema yhteiskunnassa ja koulutuksessa, suomi toisena kielenä opetus sekä muut maahanmuuttajien kielitaitoon ja heidän palveluihinsa liittyvät kysymykset.

Käsitykset monikielisyudesta 'täydellisenä' tai 'syntyperäisenä' usean kielen osaamisena ovat jäämässä syrjään. Niiden tilalle ovat nousemassa ajatukset esimerkiksi tilanteisesta, funktionaalisesta tai lingua franca -käyttäjälle tyypillisestä kielitaidosta. Kielitaidolle asetettavia tavoitteita ja kielitaidon saavuttamisen keinoja tuleekin jatkuvasti pohtia. On esimerkiksi ennustettavaa, että yhteiskuntamme ei-syntyperäisten suomen puhujien määrä lisääntyy huomattavasti lähitulevaisuudessa. Tällöin tarvitaan yhä enemmän tutkijoiden, opettajien, koulutuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten sekä poliittisten

päätöksentekijöiden yhteistyötä. Maahanmuuttajien kielitaitokysymykset ovat tärkeitä, mutta keskustelulle ei saisi olla tyypillistä vain ongelmalähtöisyys (esimerkiksi huonon suomen kielen taidot). Maahanmuuttajan taustaan usein kuuluva monikielisyys voi olla myös resurssi - koulutuksen, sosiaalipalveluiden, kaupan, turismin tai yhteisöllisen toiminnan kannalta.

Monikielisyys on kuulunut Suomen historiaan – ja suomen kieli itsessään kertoo monin eri tavoin niistä intensiivisistä kulttuurisista virtauksista, joiden kautta esimerkiksi sanastoa ja kielioppia on lainattu toisista kielistä ja kulttuureista. Uudessa teoksessaan Alistair Pennycook (2007) puhuu modernin maailman kulttuureja ylittävistä virtauksista (transcultural flows). Eri kielet, kulttuurit, teknologiat ja genret - sekä näiden myötä ihmiset - puhuvat kenties yhä tiiviimmin ja nopeammin keskenään. Erilaisten kieliammattilaisten – opettajien, arvioijien, terapeuttien ja tutkijoiden – tulee siis olla valppaina. Monikielisyys ei ole tulossa – se on jo täällä.

LÄHTEET

- Bakhtin, M.M. (1981). *The dialogic imagination*. Käänt. C. Emerson & M. Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, M.M. (1986). *Speech genres and other late essays*. Austin: University of Texas Press.
- Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in development: Language, literacy, and cognition*. New York: Cambridge University Press.
- Bialystok, E., Craik, F.I.M. & Freedman, M. (2006). Bilingualism as a protection against the onset symptoms of dementia, *Neuropsychologia*, 45, 459–464.
- Block, D. (2007). Bilingualism: Four assumptions and four responses. *Innovation in language learning and teaching*, 1, 66–82.
- Blommaert, J. (1999). (toim.) *Language ideological debate*. Mouton de Gruyter.
- Blommaert, J. (2003). Commentary: A sociolinguistics of globalization. *Journal of sociolinguistics*, 7, 607–623.
- Blommaert, J. (2005). *Discourse. A critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burck, C. (2005). *Multilingual living. Explorations of language and subjectivity*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Duchene, A. & Heller, M. (2007). (toim.) *Discourses of endangerment*. Lontoo: Continuum.
- Dufva, H. (2002). Dialogia suomalaisuudesta. Teoksessa S. Laihiala-Kankainen, S. Pietikäinen & H. Dufva (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*, (s. 21–38). Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Dufva, H., Alanen, R., Kalaja, P. & Surakka, K. (2007). 'Englannin kieli on jees!': Englannin kielen opiskelijat muutokuvassa. Teoksessa O-P. Salo, T. Nikula & P. Kalaja (toim.), *Kieli oppimisessa – Language in learning*. AFinLA Yearbook 2007, (s. 311–329). Jyväskylä.
- Edwards, J. (1994). *Multilingualism*. Lontoo: Routledge.
- Haugen, E. (1953). *The Norwegian language in America: A study in bilingual behaviour*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Heller, M. (2003). Globalisation, the new economy, and the commodification of language and identity. *Journal of sociolinguistics*, 7, 473–492.
- Heller, M. (2006). (toim.) *Bilingualism: A social approach*. Basingstoke: Palgrave.
- Hult, F. (2007). *Multilingual language policy and English language teaching in Sweden*. Väitöskirjatutkimus. University of Pennsylvania.
- Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (2004). (toim.) *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Studentlitteratur AB: Stockholm.
- Jaffe, A. (2007). Discourses of endangerment: Contexts and consequences of essentializing discourses. Teoksessa A. Duchene & M. Heller (toim.), *Discourses of endangerment* (s. 57–75). Lontoo: Continuum.
- Kalaja, P., Alanen, R. & Dufva, H. (2008). Self-portraits of learners of EFL: Finnish students draw and tell. Teoksessa P. Kalaja, V. Menezes & A.M.F. Barcelos (toim.), *Narratives of learn-*

- ing and teaching EFL*, (s. 186–198). Palgrave Macmillan
- Kelly-Holmes, H. (2006). Multilingualism and commercial language practices on the Internet. *Journal of sociolinguistics*, 10, 507–519.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (1996). *Reading images: The grammar of visual design*. Lontoo: Routledge.
- Kroskrity, P.V. (1999). (toim.) *Regimes of language. Ideologies, politics, and identities*. School of American Research Press: Sante Fe, New Mexico.
- Kuortti, J., Mäntynen A., & Pietikäinen, S. (2008). Kielen rakennustelineillä. *Tiedotustutkimus*, 3, 25–38.
- Laihiala-Kankainen, S., Pietikäinen, S. & Dufva, H. (2002). (toim.) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Leppänen, S., Nikula, T. & Kääntä, L. (2008). (toim.) *Kolmas kotimainen*. Helsinki: SKS.
- Martin, M. (2007). A square peg into a round hole? Fifteen years of Finnish as a second language research, *Nordand – Nordisk Tidskrift för andrespråksforskning*, 1, 63–86.
- Nikula, T. & Pitkänen-Huhta, A. (2008). Using photographs to access stories of learning English. Teoksessa P. Kalaja, V. Menezes & A.M.F. Barcelos (toim.), *Narratives of learning and teaching EFL*. Palgrave Macmillan.
- Pasanen, A. (2004) Inarinsaamelainen menestystarina -kielen revitalisaatiosta kaksikielisyteen. Teoksessa S. Latomaa (toim.), *Äidinkieli ja toiset kielet*. Pohjoismaainen kaksikielisyys työpaja Tampereella 18–20.10.2002. *Studies in language, translation and culture. Series B 1* Tampere, (s. 126–133). Tampere University press.
- Pennycook, A. (2007). *Global Englishes and transcultural flows*. London: Routledge
- Pietikäinen, S. (2006). Mahdollisuuksien media. Saamen- ja venäjänkieliset tiedotusvälineet yhteisöjensä voimavarana. Teoksessa T. Martikainen (toim.), *Monirajainen Suomi*. Etmu. SKS.
- Pietikäinen, S. (2008a). “To breathe two airs”. Empowering indigenous Sámi media. Teoksessa P. Wilson & M. Steward (toim.), *Global indigenous media: Cultures, practices and politics*. Duke.
- Pietikäinen, S. (2008b). Researching multilingual visualities: insights from visual ethnography and discourse analysis. Esitelmä konferenssissa *Multilingualism, discourse and ethnography*, 7–9.4. 2008. University of Birmingham, UK.
- Pietikäinen, S. & Laihiala-Kankainen, S. (2004). Venäjänkieliset marginaalista median. *Idäntutkimus* 2004/4: 9–20.
- Pietikäinen, S. & Dufva, H. (2006). Voices in discourses: Dialogism, Critical Discourse Analysis, and ethnic identity. *Journal of sociolinguistics*, 10, 205–224.
- Pietikäinen, S., Alanen, R., Dufva, H., Kalaja, P., Leppänen, S. & Pitkänen-Huhta, A. (2008). Languaging in Ultima Thule: Multilingualism in the life of a Sami boy. *International journal of multilingualism*, 5, 77–89.
- Pietikäinen, S. & Leppänen, S. (2007). Saamelaiset toisin sanoin. Teoksessa M. Lehtonen, O. Löytty & J. Kuortti (toim.), *Kolonialismin jäljet: Periferisyys ja Suomi*, (s. 231–248). Gaudeamus.
- Satchwell, C. (2005). Literacy around the clock. An examination of the “clock activity” as a method for identifying everyday literacy practices with further education students. *Proceedings of 3rd international conference – what a difference a pedagogy makes: researching lifelong learning and teaching conference*. University of Lancaster.
- Salo, H. (2008). *Jyväskyläläisten maahanmuuttajataustaisten nuorten kokemuksia monikielisyystä resursina*. Pro gradu – tutkielma, kielten laitos, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200809155737>
- Seidlhofer, B. (2001). Closing a conceptual gap: The case for a description of English as a Lingua Franca. *Linguistics*, 11: 133–158.
- Shohamy, E. (2006). *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. Lontoo: Routledge.
- Sirkkeinen, E. (2008). *Monikielisen perheen monikielisyysdiskurssit identiteetin rakentajina*. Pro gradu – tutkielma, kielten laitos, Jyväskylän yliopisto.
- Suni, M. (2008). *Toista kieltä vuorovaikutuksessa: kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä Studies in Humanities 94. University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3209-1>

Tucker, R.G. (1999). A global perspective on bilingualism and bilingual education. <http://www.cal.org/resources/Digest/digestglobal.html>

van Lier, L. (2000). From input to affordance: social-interactive learning from an ecological perspective. Teoksessa J. Lantolf (toim.), *Sociocultural theory and second language learning*, (s. 245–259). Oxford: Oxford University Press.

Weinreich, U. (1953). *Languages in contact: Findings and problems*. New York: Mouton.

ⁱ Tämä artikkeli liittyy tutkimushankkeisiin Haltuunoton dialogit: *Dialogisia näkökulmia kielen oppimisen ja opettamisen tutkimukseen* (johtajana Hannele Dufva) ja *Pohjoinen monikielisyys: kielellisen monimuotoisuuden diskurssit, käytänteet ja kokemukset pohjoiskalotilla* (johtajana Sari Pietikäinen) (www.northernmultilingualism.fi). Molempia rahoittaa Suomen Akatemia.

THE MANY FACES OF MULTILINGUALISM

Hannele Dufva, Department of Languages, University of Jyväskylä

Sari Pietikäinen, Department of Languages, University of Jyväskylä

The paper deals with bi- and multilingualism and the new directions and methods in its research. We discuss perspectives which see variation and thus multilingualism as an inherent characteristic of speech communities and, also, of language itself. Viewing multilingualism as a resource, we discuss research methods that can elicit its various aspects, e.g. the use of visual data such as photographs or drawings.

Keywords: Multilingualism, heteroglossia, resource.